

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Μανόλης Μέντης*

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια φαινόμενα που σχετίζονται με την παράνομη μετανάστευση αλλοδαπών κοσμούν συχνά τα εξώφυλλα των εφημερίδων, ενώ τυγχάνουν ανάλογης προβολής και από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τις περισσότερες φορές οι αναφορές που γίνονται σχετίζονται με πράξεις βίας (κλοπές, φόνοι, βιασμοί, κ.ο.κ.) με αποτέλεσμα να ενισχύεται η αρνητική στάση της κοινής γνώμης έναντι των ξένων διαμέσου του μηχανισμού των προκαταλήψεων και των στερεότυπων ιδεών. Στο άρθρο, που ακολουθεί, επιχειρείται μια βαθύτερη θεώρηση του φαινομένου με σκοπό τη διατύπωση γόνιμων προβληματισμών γύρω απ' αυτό το επίκαιρο πρόβλημα.

2. Ιστορική αναδρομή

Η πρώτη μαζική είσοδος αλλοδαπών σημειώνεται το 1972, έτος κατά το οποίο η δικτατορική κυβέρνηση επέτρεψε την είσοδο 10.000 αλλοδαπών εργατών, προκειμένου να καλυφθούν οι κενές θέσεις εργασίας, που είχαν δημιουργηθεί εξαιτίας της μεγάλης μεταναστευτικής κινητικότητας Ελλήνων προς τις χώρες της Δ. Ευρώπης κατά τη δεκαετία του '60 (Πατνιώτης, 1990: 256-257).

Τη δεκαετία του '80 παρατηρείται αλματώδης αύξηση του ποσοστού των παράνομων μεταναστών, γεγονός που επισημαίνεται και από την ΕΣΥΕ, η οποία είναι η κύρια πηγή πληροφοριών, χωρίς όμως να υπάρχει δυνατότητα για ακριβή προσδιορισμό του αριθμού τους (Ασημακοπούλου/Μέντης, 1993: 146-147). Το φαινόμενο πήρε εκρηκτικές διαστάσεις μετά το '89, καθώς οι εξελίξεις στις χώρες της Α. Ευρώπης, αλλά κυρίως η καθεστωτική αλλαγή στην Αλβανία, οδήγησαν ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων των χωρών αυτών στην απόφαση να αναζητήσουν την τύχη τους στην Ελλάδα. Έτσι, σήμερα με τους πιο συντηρητικούς υπολογισμούς οι λαθρομετανάστες ξεπερνούν τις 400.000 (ΤΑ ΝΕΑ: 8/12/95).

3. Τρόποι εισόδου λαθρομεταναστών στην Ελλάδα

Οι λαθρομετανάστες εισέρχονται στη χώρα κύρια από τρεις πύλες: (α) τη ζώνη του Έβρου, (β) τα νησιά

* Ο Μανόλης Μέντης είναι απόφοιτος του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πάτρας.

του Αιγαίου, (γ) τα Ελληνοαλβανικά σύνορα. Η μεγάλη έκταση που καλύπτουν τα Ελληνοτουρκικά σύνορα, χερσαία και θαλάσσια, σε συνδυασμό με τη δράση “δουλεμπόρων” στη γειτονική Τουρκία, οι οποίοι έναντι αδρών αμοιβών αναλαμβάνουν την προώθηση οικονομικών μεταναστών και προσφύγων από τις χώρες της Ασίας, καθιστούν δύσκολο τον περιορισμό της λαθρομετανάστευσης διαμέσου μιας αυστηρής πολιτικής ελέγχου των συνόρων. Από την άλλη μεριά η μορφολογία του εδάφους στα Ελληνοαλβανικά σύνορα επιτρέπει στους Αλβανούς λαθρομετανάστες να συρρέουν απρόσκοπτα στη χώρα (ΤΟ ΕΘΝΟΣ: 20/9/92).

Ωστόσο, σιγά-σιγά φαίνεται να διαμορφώνεται και στην Ελλάδα μια πολιτική ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης. Προς αυτή την κατεύθυνση καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν τόσο η υπογραφή της συμφωνίας του Σέγκεν στις 6.11.1992, η οποία υποχρεώνει την Ελλάδα στη λήψη αυστηρών συνοριακών μέτρων ελέγχου εισόδου-εξόδου αλλοδαπών (σημειώνεται ότι η συμφωνία του Σέγκεν δεν έχει ακόμη ενεργοποιηθεί εκμέρους της Ελλάδας, επειδή εκκρεμεί η κύρωση της από τη βουλή), όσο και την αυξανόμενη εμπλοκή του Στρατού και Αστυνομίας στον έλεγχο των συνόρων διαμέσου εκσυγχρονισμού του εξοπλισμού και ενεργοποίησης περισσότερων ανδρών, γεγονός που φανερώνει ότι η λαθρομετανάστευση έχει ξεπεράσει τα όρια ανοχής της Ελληνικής πολιτείας, η οποία φαίνεται διατεθειμένη να αναλάβει το οικονομικό κόστος που συνεπάγεται ο έλεγχος των συνόρων (ΤΟ ΒΗΜΑ: 8/11/92).

4. Κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά των λαθρομεταναστών

Ο μεγάλος αριθμός των λαθρομεταναστών, η παράνομη κατάσταση στην οποία βρίσκονται, η γεωγραφική διασπορά τους είναι ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους δεν υπάρχουν επαρκή τεκμηριωμένα στοιχεία με βάση τα οποία θα μπορούσαν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα. Έτσι, ο εκάστοτε μελετητής είναι αναγκασμένος να καταφεύγει σε εμπειρικές έρευνες, σε πληροφορίες που προέρχονται από τον τύπο και στην προσωπική παρατήρηση, μια και το φαινόμενο βρίσκεται σε εξέλιξη, προκειμένου να προστατεύει την εγγυρότητα των απόψεών του. Ωστόσο, πάντα ελλοχεύει ο κίνδυνος της πιθανολογίας, γι' αυτό οι αναφορές που ακολουθούν, όπως και αυτές που σχετίζονται με τις συνθήκες διαβίωσης, πρέπει να προσεγγίζονται με κάποια επιφύλαξη, καθώς απουσιάζει η ερευνητική τεκμηρίωση, αλλά και το κύρος και η αξιοπιστία στοιχείων που θα προiέρχονταν από μια αντιπροσωπευτική έρευνα.

Όσον αφορά τις χώρες προέλευσης των λαθρομεταναστών, την πρώτη θέση κατέχει η Αλβανία από την οποία προέρχονται 200.000 και πλέον λαθρομετανάστες. Ακολουθούν οι Πολωνοί που υπολογίζονται σε 9.000, οι Αιγύπτιοι σε 50.000 και οι Φιλιππινέζοι σε 40.000 (ΤΑ ΝΕΑ: 8/5/95). Στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι λαθρομετανάστες είναι άνδρες, με εξαίρεσης όσους προέρχονται από τις Φιλιππίνες στους οποίους οι γυναίκες αποτελούν το 85% (ΤΟ ΒΗΜΑ 29/11/92).

Αναφορικά με την ηλικία των παράνομων μεταναστών δεν υπάρχουν αξιόπιστες πληροφορίες. Ωστόσο, το γεγονός ότι οι λαθρομετανάστες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία οικονομικοί μετανάστες οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι περισσότεροι ανήκουν σε παραγωγικές ηλικίες, είναι δηλαδή κάτω των σαράντα ετών (Ασημακοπούλου/Μέντης, 1993: 170).

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των λαθρομεταναστών δεν υπάρχουν στοιχεία από τα οποία να

μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Από τις υπάρχουσες πάντως εμπειρικές έρευνες κυριαρχεί η εντύπωση πως οι περισσότεροι είναι άγαμοι ή και στην περίπτωση που είναι παντρεμένοι μεταναστεύουν μόνοι τους (Σ το ίδιο: 170).

Τέλος, με βάση στοιχεία εμπειρικής έρευνας στους Νομούς Θεσσαλονίκης, Πέλλας, Ημαθίας και Κιλκίς αποδεικνύεται ότι το 87% των ερωτηθέντων εργάζονται ως ανειδίκευτοι εργάτες, εκ των οποίων το 1/3 έχει τεχνική κατάρτιση και έχει τελειώσει τουλάχιστον το αντίστοιχο Δημοτικό στη χώρα τους (ΤΑ ΝΕΑ: 8/12/95).

5. Οι συνθήκες ζωής των λαθρομεταναστών στην Ελλάδα

Οι λαθρομετανάστες εργάζονται κατά κανόνα σε ανειδίκευτες χειρωνακτικές εργασίες. Ανάλογα με την εθνικότητά τους “ειδικεύονται” σε τομείς απασχόλησης. Οι Πολωνοί εργάζονται κύρια σε οικοδομές και αγροτικές εποχικές εργασίες. Οι Αιγύπτιοι στην πλειοψηφία τους απασχολούνται στον τομέα της αλιείας και στα μεταλλεία, ενώ οι Αλβανοί δουλεύουν ως επί το πλείστον σε οικοδομές και σε τουριστικές επιχειρήσεις. Οι Φιλιππινέζες, τέλος, εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί, νοσοκόμες ή μπαργούμεν (Ασημακοπούλου/Μέντης, 1993: 179-180). Στα μπαρ και σε οίκους ανοχής εργάζονται και γυναίκες που προέρχονται από την Αλβανία, καθώς και από άλλες χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ (Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία). Δημοσιογραφικές πληροφορίες μάλιστα αναφέρουν ότι υπάρχει συστηματική προώθηση γυναικών στην πορνεία (ειδικά νέων κοριτσιών από την Αλβανία) διαμέσου κυκλωμάτων τύπου “μαφίας”, τα οποία έχουν λάβει τέτοια έκταση, ώστε στο σύνολο των γυναικών που εργάζονται τη νύκτα οι δύο στις τρεις να είναι αλλοδαπές (Παπανδρόπουλος/Βρεπτός, 1991:26).

Ελάχιστοι από τους λαθρομετανάστες, άνδρες και γυναίκες, έχουν σταθερή εργασία με αποτέλεσμα κατά διαστήματα να μένουν άνεργοι γεγονός που επαυξάνει το υπάρχον καθεστώς οικονομικής εκμετάλλευσης, που ούτως ή άλλως υφίσταται εξαιτίας της παράνομης κατάστασής τους. Στα πλαίσια αυτά οι αποδοχές τους είναι ως και 60% λιγότερες συγκριτικά με τους Έλληνες συναδέλφους τους (ΤΑ ΝΕΑ: 8/12/95). Τα μεγαλύτερα προβλήματα αντιμετωπίζουν οι Αλβανοί, οι οποίοι είναι και οι περισσότεροι, σε αντίθεση με τους Πολωνούς που και πιο εύκολα βρίσκουν εργασία, αλλά και αμοιβονται καλύτερα. Επιπλέον, το γεγονός ότι δηλαδή εργάζονται παράνομα τους στερεί τη δυνατότητα να αποταμιεύουν τα χρήματά τους σε τράπεζες με αποτέλεσμα να τα κρύβουν ή να τα έχουν μαζί τους και να ζουν με το φόβο κλοπής ή απώλειας της σωματικής τους ακεραιότητας από σπείρες ομοεθνών τους (ΤΑ ΝΕΑ: 8/5/95).

Οι παράνομοι μετανάστες δεν δικαιούνται επιδομάτων, ούτε έχουν δικαίωμα στην ασφάλιση, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια, την εκπαίδευση, κ.ο.κ. (ΤΟ ΒΗΜΑ: 1/11/92). Ο νόμος 1975 του '91, ο οποίος ρυθμίζει το νομικό καθεστώς των αλλοδαπών, απαγορεύει στις υπηρεσίες του Δημοσίου τομέα και στα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου να εξετάζουν οποιοδήποτε αίτημα αλλοδαπού, εκτός αν ο τελευταίος αποδείξει με έγγραφα ότι νόμιμα βρίσκεται στη χώρα. Σε διαφορετική περίπτωση συλλαμβάνεται και απελαύνεται ύστερα από σύντομες διαδικασίες (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ: 22/10/91).

Τέλος, οι συνθήκες στέγασης των λαθρομεταναστών είναι ιδιαίτερα άσχημες. Αντιμετωπίζουν προβλήματα στην εύρεση κατοικίας, καθώς συναντούν την άρνηση των γηγενών να τους νοικιάσουν τα σπίτια τους. Έτσι,

αναγκάζονται να κοιμούνται στην ύπαιθρο, σε εγκαταλειμμένα σπίτια, σε σταθμούς ή να νοικιάζουν, πολλοί μαζί, παλιά σπίτια έναντι όμως υπερβολικού μισθώματος. Στην Αθήνα, όπου παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση λαθρομεταναστών, ολόκληρες περιοχές στα Δυτικά προάστια τείνουν να μετατραπούν σε γκέτο αλλοδαπών (ΤΑ ΝΕΑ: 8/5/95).

6. Αίτια της λαθρομετανάστευσης στην Ελλάδα

Τα αίτια της λαθρομετανάστευσης είναι δυνατόν να εξετασθούν μέσα από τη σύμπλοκη δράση τριών παραγόντων: (α) τη διεθνή συγκυρία, (β) τις συνθήκες στις χώρες προέλευσης και (γ) τις συνθήκες στη χώρα υποδοχής:

1. Η διεθνής συγκυρία. Ήδη από τη δεκαετία του '70 οι αναπτυγμένες χώρες της Δύσης (Η.Π.Α., χώρες της Δ. Ευρώπης) άρχισαν να ασκούν περιοριστική πολιτική εισόδου μεταναστών. Προς αυτή την κατεύθυνση συνέτειναν η οικονομική ύφεση, ως απόρροια της πετρελαϊκής κρίσης, και η συνακόλουθη ανεργία. Τη δεκαετία του '80 προστέθηκε άλλη μία παράμετρος, η ξενοφοβία. Επιπλέον, η ολοένα και αυξανόμενη ευαισθησία του πληθυσμού σε ζητήματα, που σχετίζονται με το περιβάλλον, αλλά και το συνεχές αυξανόμενο κόστος παραγωγής στις χώρες αυτές, οδήγησαν τις πολυεθνικές εταιρίες στην αλλαγή πολιτικής με κύριο άξονα την εγκατάσταση βιομηχανιών στις χώρες του Τρίτου κόσμου. Με αυτό τον τρόπο έληξε και η χρησιμότητα των μεταναστών, τόσο ως φθηνού εργατικού δυναμικού, όσο και ως εφεδρικής εργατικής στρατιάς. Η συνειδητοποίηση αυτή διαμόρφωσε καταλυτικά τη μεταναστευτική πολιτική στις Η.Π.Α. και στη Δ. Ευρώπη δημιουργώντας αποτρεπτικούς μηχανισμούς, οι οποίοι έλαβαν στις μεν Η.Π.Α. τη μορφή του "προσωρινού κατοίκου", στις δε χώρες της Δ. Ευρώπης της συμφωνίας του Σέγκεν (Ασημακοπούλου/Μέντης, 1993: 15, 172-173 και Δαμανάκης, 1989 22-24).

II. Οι συνθήκες στις χώρες προέλευσης. Ο υπερπληθυσμός, η φτώχεια, η ανεργία και οι συνθήκες εξαθλίωσης, που επικρατούν στις περισσότερες χώρες του τρίτου κόσμου, αναγκάζουν τους κατοίκους των χωρών αυτών στη μετανάστευση με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής (Πουλοπούλου, 1990: 29).

III. Οι συνθήκες στη χώρα υποδοχής. Στο σημείο αυτό υπάρχει μια πληθώρα παραγόντων, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα διαδραμάτισαν και μερικοί ακόμα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη του φαινομένου της λαθρομετανάστευσης:

α. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας ως σταυροδρόμι ανάμεσα στις φτωχές χώρες της Ασίας και της Αφρικής, και στις οικονομικά εύρωστες χώρες της Δ. Ευρώπης, καθιστά την Ελλάδα ιδανικό προσωρινό σταθμό (Ασημακοπούλου/Μέντης, 1993: 173).

β. Η γειτνίαση με Βαλκανικές χώρες, με τις οποίες η Ελλάδα για λόγους εξωτερικής πολιτικής παραδοσιακά επεδίωκε καλές σχέσεις, είχε δημιουργήσει ένα ελαστικό καθεστώς αναφορικά με την είσοδο μεταναστών από τις χώρες αυτές (ΤΑ ΝΕΑ: 18/11/92).

γ. Η αδυναμία αστυνόμευσης των συνόρων (Πουλοπούλου, 1990: 21).

δ. Η διάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας με την ύπαρξη ενός κυκλώματος παραοικονομίας, το οποίο σε πολλούς τομείς συντηρείται από την παράνομη εργασία αλλοδαπών (Φακιολάς, 1990: 66).

ε. Η κοινωνική απόρριψη της χειρωνακτικής εργασίας από την πλειονότητα της Ελληνικής κοινωνίας, ως αποτέλεσμα της ανόδου του μορφωτικού επιπέδου, αλλά και της γενικευμένης στάσης της Ελληνικής οικογένειας να χρηματοδοτεί την ανεργία των παιδιών της, προκειμένου να αποφύγει μια υποτιμητική εργασία (Τσουκαλάς 1986: 46-48).

7. Θέματα μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας

Τη δεκαετία του '50 και '60 ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ελλάδας μετανάστευσε στις χώρες της Δ. Ευρώπης και την Αυστραλία. Ένας από τους λόγους που συνέβαλαν στη δημιουργία αυτού του μεταναστευτικού ρεύματος ήταν και η αναζήτηση εργατικής δύναμης, ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης που γνώρισαν οι χώρες αυτές εκείνη την εποχή. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης μειώθηκαν και έπαψε να υφίσταται η ανάγκη εισαγωγής ξένου εργατικού δυναμικού. Τότε άρχισαν να γίνονται φανερές και άλλες πτυχές της μετανάστευσης, όπως κοινωνικά, εκπαιδευτικά και πολιτισμικά προβλήματα, που προέκυψαν από την απόφαση των μεταναστών να εγκατασταθούν μόνιμα στις χώρες υποδοχής. Πολλές χώρες έγκαιρα διαμόρφωσαν μια μεταναστευτική πολιτική ενσωμάτωσης ή ένταξης των μεταναστών, που απέβλεπε στη μείωση των κοινωνικών εντάσεων εξαιτίας της συνύπαρξης στον ίδιο χώρο διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων. Άλλες πάλι, καθυστέρησαν να συνειδητοποιήσουν τη μονιμότητα του φαινομένου, με αποτέλεσμα να μην αποφύγουν κοινωνικές εντάσεις, που ακόμα και σήμερα δημιουργούν κοινωνικά προβλήματα, αλλά και μειώνουν το οικονομικό όφελος που προέκυψε από την αξιοποίηση της εργατικής δύναμης των μεταναστών (Μουσούρου, 1991: 140-152).

Η Ελλάδα της δεκαετίας του '90 βρίσκεται σε μια μεταίχμιακή φάση, καθώς ήδη έχει μετατραπεί από παραδοσιακή χώρα προέλευσης μεταναστών, που ήταν, σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Η συνειδητοποίηση αυτή επιβάλλει άλλη θεώρηση του ρόλου της και της στρατηγικής της έναντι των λαθρομεταναστών, καθώς προδιαγράφεται, ότι και στις δεκαετίες που έρχονται, εξαιτίας των λόγων που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, ειδικά δε των διεθνών παραγόντων που λόγω της δύναμης την οποίαν έχουν είναι σε θέση να προασπίζουν τα συμφέροντά τους σε βάρος άλλων χωρών, η χώρα θα εξακολουθήσει να δέχεται μεγάλο αριθμό λαθρομεταναστών. Γι' αυτό παρά το γεγονός ότι η λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από το σύνολο των μελετητών, που ασχολούνται με το μεταναστευτικό φαινόμενο, ως προσωρινή, με την έννοια ότι η Ελλάδα χρησιμεύει ως προσωρινός σταθμός για τη μετάβαση σε πιο αναπτυγμένη Ευρωπαϊκή χώρα ή την Αμερική, είναι ανάγκη να ληφθούν άμεσα μέτρα κύρια προς δύο κατευθύνσεις: (α) περιορισμού της λαθρομετανάστευσης στα πλαίσια πάντα σεβασμού των διεθνών συμβάσεων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, (β) ενημέρωσης της κοινής γνώμης για το πρόβλημα και τον κίνδυνο που διατρέχει η χώρα, να χρησιμεύσει δηλαδή τα προσεχή χρόνια (σε μια εποχή μάλιστα που επαγγέλεται πως δεν υπάρχουν σύνορα στην αγορά εργασίας) ως το "κωνευτήριο" της Ευρώπης για όλους εκείνους, που είτε δεν είναι επιθυμητοί, είτε δεν είναι δυνατό να εργαστούν σ' αυτή (βλέπε και Μουσούρου, 1991:170).

Δημιουργείται λοιπόν η ανάγκη για τη διαμόρφωση σαφούς μεταναστευτικής πολιτικής έναντι των λαθρομεταναστών. Άλλωστε, και η κοινή γνώμη αρχίζει να ευαισθητοποιείται πάνω στο πρόβλημα, ορμούμενη όμως από λάθος αφετηρίες, που βασίζονται στο μύθο της “ανεργίας” και στην εγκληματικότητα των αλλοδαπών. Ως προς το μύθο είναι ξεκάθαρο πως οι παράνομοι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας μη επιθυμητές από το εγχώριο εργατικό δυναμικό (Ασημακοπούλου/Μέντης, 1993: 173-177). Παράλληλα, αυτή τη στιγμή οι ξένοι αποτελούν το 13% του εργατικού δυναμικού της χώρας και συμβάλλουν στην παραγωγή μέχρι το 1% του ΑΕΠ, χωρίς να υπολογίζεται και το γεγονός ότι ολόκληροι παραγωγικοί κλάδοι στηρίζονται στην παράνομη εργασία ξένων, επιτυγχάνοντας τόσο την ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών προϊόντων μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής, όσο και τη διατήρηση θέσεων εργασίας για τους γηγενείς διαμέσου της διατήρησης της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων (ΤΑ ΝΕΑ: 8/12/95) και Φακιολάς, 1990:66). Εξάλλου, σε τελική ανάλυση εκείνοι που “κλέβουν” θέσεις εργασίας είναι οι υπήκοοι των κοινοτικών χωρών, επειδή διαθέτουν αυξημένα προσόντα σε σχέση με τους Έλληνες συναδέλφους τους. Επομένως, όπως πολύ σωστά επισημαίνει η Μουσούρου “το πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνο μέσω της Ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής υπό την ευρύτατη έννοια της, περιλαμβανομένης δηλαδή και της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης” (Μουσούρου, 1991:167).

Όσον αφορά την εγκληματικότητα των ξένων είναι αλήθεια πως αυτή έχει αυξηθεί κατακόρυφα τα τελευταία χρόνια (ΤΟ ΕΘΝΟΣ: 20/9/92). Ωστόσο, είναι πέρα από κάθε επιστημονική δεοντολογία, η εξαγωγή συμπερασμάτων με αυθαίρετο τρόπο. Γιατί, για να έχει κανείς αποκρυσταλλωμένη άποψη, πρέπει να λαμβάνει υπόψη του το ποσοστό εγκληματικότητας των γηγενών, τις συνθήκες διαβίωσης και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συντελούνται τα αδικήματα, καθώς και τις κατηγορίες αλλοδαπών που τα διαπράττουν (Πουλοπούλου, 1990: 47).

Επί του προκειμένου, γίνεται σαφές ότι αργά ή γρήγορα η Ελληνική πολιτεία θα αναγκαστεί να λάβει μέτρα περιορισμού του φαινομένου, κάτω από την πίεση της κοινής γνώμης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ήδη, τα αυξανόμενα μέτρα συννοριακού ελέγχου και η προδιαγραφόμενη υπογραφή της συμφωνίας του Σέγκεν προς αυτή την κατεύθυνση συντείνουν. Άλλωστε, πληροφορίες που διαρρέουν στον τύπο, κάνουν λόγο για καθιέρωση “πράσινης κάρτας” εργασίας, την οποία έναντι τιμήματος θα έχουν το δικαίωμα να αποκτήσουν, όσοι αλλοδαποί δεν προέρχονται από “όμορες” χώρες (γι’ αυτούς θα υπάρχει ειδικό καθεστώς) και διαμένουν τουλάχιστον για ένα έτος στη χώρα. Οι αλλοδαποί που θα αποκτήσουν την πράσινη κάρτα εργασίας θα έχουν τα ίδια εργασιακά δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους Έλληνες εργαζομένους (ΤΑ ΝΕΑ: 8/12/95). Πίσω από αυτή την ενέργεια της πολιτείας, υποκρύπτονται δύο στόχοι: (α) η καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής, που προέρχεται από την παράνομη απασχόληση και που υπολογίζεται σε 100 δισ. δρχ. το έτος, (β) ο περιορισμός των λαθρομεταναστών διαμέσου εξάλειψης του αιτιογόνου παράγοντα, που στην προκειμένη περίπτωση συνίσταται στην εκμετάλλευση από τους Έλληνες εργοδότες της παράνομης απασχόλησης αλλοδαπών. Επιβεβαιωτική, των παραπάνω επιχειρημάτων, είναι και η στάση των αγροτών της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας οι οποίοι σε έρευνα που έγινε, απάντησαν σε ποσοστό 94% ότι θα προσλάμβαναν και πάλι λαθρομετανάστες, μολοντι 72% θεωρούν αρνητική την παρουσία τους, γεγονός

που αποδεικνύει πως το οικονομικό όφελος είναι ο καθοριστικός παράγοντας ανοχής των λαθρομεταναστών (ΤΑ ΝΕΑ: 8/12/95).

Σε τελική ανάλυση το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης δεν άπτεται μόνο της μεταναστευτικής πολιτικής, αλλά είναι θέμα της γενικότερης πολιτικής. Επείγει λοιπόν η διαμόρφωση μιας ρεαλιστικής πολιτικής, με συγκεκριμένους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους, που δεν θα “στρουθοκαμηλίζει”, αλλά θα δίνει ουσιαστικές απαντήσεις, συνεκτιμώντας όλους τους παράγοντες του προβλήματος.

8. Κοινωνικοπαιδαγωγικές διαστάσεις του προβλήματος

Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των αριθμών και την πρωτοκαθεδρία του οικονομικού παράγοντα. Για τον κοινωνικό όμως των ανθρωπιστικών επιστημών είναι αναγκαίο να υπάρχουν και οι άλλες διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής (εκπαίδευση, πολιτισμός, ψυχαγωγία, κ.ο.κ.), γιατί, αν δεν υπάρχουν, η ανθρώπινη ζωή χάνει το νόημά της και ο κοινωνικός επιστήμονας το λόγο ύπαρξής του.

Προσεγγίζοντας το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης από αυτή την οπτική γωνία, αξίζει να αναφέρει κανείς τις απόψεις του Σασεντίν Ιντρίσιν, προέδρου του Παναφρικανικού Συνδέσμου Ελλάδας, ο οποίος υποστηρίζει: “Πώς να μιλήσεις για ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα που γέννησε τη Δημοκρατία, όταν οι νόμοι θεωρούν τους αλλοδαπούς επικίνδυνους για την ασφάλεια της χώρας, όταν μας βγάζει όλους παράνομους, χωρίς να είναι νόμιμη η διαμονή χωρίς περίθαλψη και άδεια εργασίας. Πώς να μεγαλώσεις τα παιδιά σου; Πώς να ζήσεις; Συλλαμβάνουν και απελαύνουν τους Αφρικανούς χωρίς καν δικαστική απόφαση. Στις χώρες μας, σε όλες τις χώρες της Αφρικής ζουν χιλιάδες Έλληνες που έχουν όλα τα νόμιμα δικαιώματα που έχουμε και εμείς. Τα παιδιά που γεννιούνται από Έλληνες γίνονται υπήκοοι με όλα τα δικαιώματα που προβλέπονται. Αντιθέτως, τα παιδιά μας που γεννιούνται εδώ, δεν παίρνουν ούτε άδεια παραμονής, ούτε καν πιστοποιητικό γεννήσεως. Είναι δίκαιη η αντιμετώπιση αυτή; (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ: 25/4/95).

Πραγματικά, η κατάσταση που περιγράφεται δημιουργεί εύλογα ερωτηματικά, για το κατά πόσο συνάδει με το Νεοελληνικό-ελληνοχριστιανικό πολιτισμό (βλέπε σχετικά Ζωγράφου, 1993: 43-51). Με αυτή την έννοια το παράδειγμα των λαθρομεταναστών, φέρνει στην επιφάνεια την έλλειψη μιας αντιπροσωπευτικής έρευνας για την “ταυτότητα” του Νεοέλληνα, ώστε να χαρτογραφηθούν τα γνωρίσματά του, τόσο σε σχέση με το παρελθόν, όσο και σε σχέση με τη νέα χιλιετία, που ανατέλλει.

Άλλο ένα σημαντικό θέμα, που τίθεται, είναι και το κατά πόσο ο Έλληνας είναι προετοιμασμένος να συμβιώσει με ανθρώπους διαφορετικής κουλτούρας. Ήδη, σε συνοικίες της Δ. Αθήνας έχουν εκδηλωθεί ρατσιστικές συμπεριφορές, με αποκορύφωση απόφαση Δήμου να απαγορεύει την είσοδο Πακιστανών στα καφεενεία της πόλης (ΤΟ ΕΘΝΟΣ: 20/9/92). Πολλοί, εξάλλου, υποστηρίζουν ότι εξαιτίας της πληθυσμιακής ομοιογένειας, που ξεπερνά το 90% του πληθυσμού, οι Έλληνες δεν είναι προετοιμασμένοι για τη συμβίωση στα πλαίσια μιας πολυεθνικής κοινωνίας, διαπίστωση, που αν αληθεύει, θέτει νέα δεδομένα στην προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΤΟ ΒΗΜΑ: 29/11/92).

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, έρευνα του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου έδειξε ότι οι Έλληνες είναι, συγκριτικά με τους υπολοίπους Ευρωπαίους, ο πιο ξενόφιλος λαός (Ευρυγένης, 1987: 50-52). Τούτο βέβαια δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα έχει αντιπαρέλθει οριστικά το σκόπελο του ρατσισμού (άλλωστε, στην έκθεση δεν θίγεται ο δομικός ρατσισμός, που αναφέρεται στην ύπαρξη και λειτουργία θεσμών), αντίθετα επιβάλλει τη διαρκή επαγρύπνηση και την υιοθέτηση πλουραλιστικών επιλογών, όπως για παράδειγμα η πολυλογική ή επικοινωνιακή στρατηγική που προσβύει ο Μουζέλης (ΤΟ ΒΗΜΑ: 7/1/96). Προς αυτή την κατεύθυνση θετικές κρίνονται οι παρεμβάσεις, που σχεδιάζουν να υλοποιήσουν οι δήμοι της Δ. Αττικής, προκειμένου να επιτευχθεί αρμονική συνύπαρξη ντόπιων και ξένων (ΤΑ ΝΕΑ: 8/5/95).

9. Συμπεράσματα-προτάσεις

Η παρουσία λαθρομεταναστών στην Ελλάδα προκαθορίζεται ανάμεσα σε άλλους λόγους και από το γεγονός ότι αυτή δεν είναι απόρροια οικονομικής ανάπτυξης, όπως η μετανάστευση στις Δυτικοευρωπαϊκές χώρες, αλλά αποτέλεσμα ενγενών αδυναμιών της Ελληνικής οικονομίας με προεξάρχουσα την ύπαρξη ενός κυκλώματος παραοικονομίας. Η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού τους τα τελευταία χρόνια έφερε το πρόβλημα στην επικαιρότητα και πυροδότησε κοινωνικές εντάσεις, οι οποίες πιθανά να λάβουν ανεξέλεγκτες διαστάσεις τα επόμενα χρόνια. Καθίσταται λοιπόν αναγκαία η διαμόρφωση μιας ρεαλιστικής πολιτικής, τόσο απέναντι των αλλοδαπών, όσο και των ημεδαπών. Γιατί είναι βέβαιο πως όσο τα προβλήματα των γηγενών θα οξύνονται, τόσο θα αυξάνεται και η πιθανότητα εκδήλωσης κοινωνικών συγκρούσεων με αφετηρία τη χρησιμοποίηση των ξένων ως “αποδιοπομπαίων τράγων”.

Η έννοια της ρεαλιστικής πολιτικής αναφέρεται στην πραγματιστική προσέγγιση του προβλήματος, τόσο δηλαδή στην αντιμετώπιση του “εδώ και τώρα”, όσο και στις μακροπρόθεσμες συνέπειες που θα έχουν οι πιθανές επιλογές, γιατί δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που η χώρα ζημιώθηκε είτε λόγω καθυστερημένης αντίδρασης είτε εξαιτίας κοντόφθαλμων επιλογών, που παρά το πρόσκαιρο όφελος μακροπρόθεσμα έβλαψαν τον τόπο. Η διασφάλιση του ρεαλισμού της Ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής έναντι των παράνομων αλλοδαπών εξασφαλίζεται μόνο με την ύπαρξη διαλόγου με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ανάμεσα σ’ όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (δηλαδή Πολιτεία, πολιτικά κόμματα, συνδικάτα, εργοδοτικές οργανώσεις, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Πανεπιστήμια, κ.ο.κ.), οι οποίοι με γνώμονα το γενικότερο συμφέρον θα πρέπει να καταλήξουν σε μια κοινωνική συμφωνία σχετική με το τί μέλει γενέσθαι με τους ξένους που βρίσκονται παράνομα στη χώρα. Προϋπόθεση για την επιτυχή έκβαση της συμφωνίας αυτής είναι η γνώση του προβλήματος στην ολότητά του, γιατί η αμάθεια ή η ημιμάθεια ή η περιχαράκωση σε στενά συντεχνιακά συμφέροντα είναι κακοί σύμβουλοι και δεν οδηγούν στις αποφάσεις που χρειάζεται η χώρα. Αντίθετα, χρειάζονται αποφάσεις που θα την προστατεύσουν από ενδεχόμενους εσωτερικούς ή εξωτερικούς κινδύνους και θα εγγυούνται την ασφαλή πορεία του Ελληνισμού στην επόμενη χιλιετία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ασημακοπούλου/Μέντης: “Η Ελλάδα ως χώρα μετανάστευσης-Η αναγκαιότητα της Διαπολιτισμικής αγωγής”, Πτυχιακή εργασία, Πάτρα 1993.
- Βρεττός/Παπανδρόπουλος: “Η συρροπή ξένων μεταναστών στην Ελλάδα”, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 13.6.91, σελ. 26-30.
- Δαμανάκης Μιχάλης: “Μετανάστευση και Εκπαίδευση”, GUTENBERG, Αθήνα 1989.
- Ευρυγένης Δημήτρης: “Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, εξεταστική επιτροπή για την άνοδο του φασισμού και του ρατσισμού στην Ευρώπη”, Εκδόσεις Αν. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα 1991.
- Ζωγράφου Ανδρέας: “Σχολική κοινωνική εργασία”, Πάτρα 1993.
- Μουσούρου Λουκία: “Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη”, GUTENBERG, Αθήνα 1991.
- Πατινώτης Νικήτας: “Εξάρτηση και μετανάστευση - Η περίπτωση της Ελλάδας”, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1990.
- Πουλοπούλου-Εμκε Ήρα: “Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 1970-1990”, Εκλογή, Τεύχος 85/86, 1990, σελ. 7-112.
- Τσουκαλός Κωνσταντίνος: “Εργασία και εργαζόμενοι στην πρωτεύουσα: Αδιαφάνειες, ερωτήματα, απαντήσεις”, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Τεύχος 60, 1986, σελ. 3-71.
- Φακιολάς Ροσέτος: “Αλλοδαποί απασχολούμενοι στην Ελλάδα”, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 12.7.1990, σελ. 65-66.